

Дмитро Слободянюк

СЛОБОДЯНЮК Дмитро Іванович – старший викладач кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Сфера наукових інтересів – соціальна філософія та історія філософії.

ВІТЧИЗНЯНА ТРАДИЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ДУХОВНОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ЯК ОДНЕ ІЗ ІДЕЙНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНОГО ВЧЕННЯ ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА

У статті обґрунтовується положення, що вітчизняна традиція досліджень духовного життя людини є одним із ідейно-теоретичних витоків філософсько-антропологічного вчення П. Юркевича. Зроблена спроба розкрити суть, сформулювати основні принципи і дослідити головні етапи становлення і розвитку цієї традиції – від XI століття до 40-х років XIX століття. Встановлено ідейний зв'язок філософсько-антропологічного вчення П. Юркевича із теоретичною спадщиною представників зазначеної традиції. Завдяки порівняльному аналізу показана принципова відмінність філософсько-антропологічного вчення П. Юркевича і основних антропологічних концепцій XIX століття.

Ключові слова: Бог, дух, душа, духовне життя людини, внутрішня людина, кордоцентризм, моральний вибір, православна антропологія, свобода, серце, філософія серця, щастя.

У сучасному масиві досліджень у галузі історії вітчизняної філософії спостерігається підвищення інтересу до осмислення теоретичної спадщини, тих мислителів, ідеї яких суперечили марксистсько-ленінській філософії – офіційній філософії України радянського періоду. До таких мислителів належить і П. Юркевич. Упродовж усього радянського періоду саме ім'я П. Юркевича тодішня влада воліла піддати забуттю.

Ідейно-теоретична спадщина П. Юркевича є досить багатогранною. Вона містить багато оригінальних думок з проблем філософської антропології, гносеології, етики, історії філософії, філософії релігії, філософії права, педагогіки. Ця творча спадщина і понині ще зали-

© Д. І. Слободянюк, 2015

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.20371>

шається недостатньо вивченою і малозадіяною в сучасній культуротворчій процес. Ідейно-теоретичну спадщину П. Юркевича потрібно ґрунтовно вивчати, щоб збагнути глибинний смисл тих процесів, які відбувалися другої половини XIX – початку XX ст. у сфері української духовності, а також і в духовному житті Росії. Особливо це стосується православної антропології П. Юркевича. Ідеї православної антропології П. Юркевича мали вплив на російську і українську філософську думку XIX–XX століть. Виховання «серця» (виховання людини) – давня традиція української педагогіки. Істотний внесок у її розвиток зробив своїми антропологічними ідеями П.Юркевич. Ця традиція була далі розвинута в наукових підходах відомих педагогів XIX–XX століть, одержала подальше теоретичне обґрунтування в творчості сучасних науковців.

Памфіл Данилович Юркевич (1826–1874) – видатний вітчизняний філософ і педагог XIX століття – «мисленник першорядної сили і проникливості думки» [1, с. 177], найвизначніший представник Київської школи філософії [2, с.117], прихильник «філософії серця». Аналізуючи ідейно-теоретичну спадщину мислителя, дослідники, зокрема, констатують: «Християнсько-теологічний ідеалізм Юркевича розвивався в сторону «конкретного ідеалізму», в основі якого був «широкий емпіризм», вільний від свідомих і упереджених обмежень, що містив у собі і все істино раціональне, і все істино надраціональне, оскільки і те і друге, вважав він, перш за все також існує емпірично, в універсальнім досвіді людства, як і все видиме і відчутне» [3, с. 1038]. Дослідник історії філософії А. Тихолаз зазначає: «Спираючись на багатовіковий досвід розвитку світової філософії, П. Юркевич поєднує його з традиціями православного умоспоглядання, створюючи своєрідну національну форму релігійної філософії, що завдяки його учневі Володимирі Соловйову набуде світової слави» [4, с. 150]. Православна антропологія П. Юркевича являє собою неминущу гуманістичну цінність. Їй притаманна висока ідея духовності. Більшість філософських праць мислителя перевидані в Україні [5].

Упродовж останніх 25 років ідейно-теоретична спадщина П.Юркевича активно вивчалася, як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Праці П. Юркевича досліджують представники різних гуманітарних наук: філософи, релігієзнавці, культурологи, педагоги та інші. Написані книги і багато наукових статей, захищені дисертації. І все ж філософсько-антропологічне вчення П. Юркевича потребує подальшого дослідження. Воно не могло виникнути на пустому місці. Звичайно, що були джерела цього вчення. І ними були, насамперед, ті ідеї, вчення і традиції у вітчизняній і європейській філософії і культурі,

які існували упродовж багатьох століть. Вважаємо, що одним із ідейно-теоретичних джерел антропологічних поглядів П. Юркевича була вітчизняна традиція досліджень духовного життя людини – від початку її становлення у XI столітті до 40-х років XIX століття. Переконані, що якби не було зазначеної традиції у вітчизняній філософській думці, то не було б філософсько-антропологічного вчення П. Юркевича у тому вигляді, у якому воно відоме. Тож, основною метою статті є обґрунтування положення, що вітчизняна традиція досліджень духовного життя людини (упродовж періоду свого існування з XI століття по 40-і роки XIX століття) є одним із ідейно-теоретичних витоків філософсько-антропологічного вчення П. Юркевича.

Проблема людини була центральною для представників вітчизняної філософської думки завжди. Головною особливістю вітчизняної філософії зокрема, і духовної культури загалом, було переконання, що людина сприймає світ, своє місце в ньому і інших людей не стільки «головою» (мисленням), скільки «серцем» – емоціями, почуттями. «Філософія серця» – так відомий дослідник Д. Чижевський називає цю особливість вітчизняної філософської думки у своїй праці «Нариси з історії філософії на Україні» [1]. Іншими рисами вітчизняної філософської думки були і залишаються такі: антропоцентричність; екзистенційність; «софійність»; толерантність; діалогічність. Вітчизняні мислителі минулого прагнули: зрозуміти «внутрішню людину» у собі і мету власного життя; знайти «правду духа»; відшукати передумови щастя у буденному земному житті; терпимо ставитись до інших і у випадку незгоди із їхніми поглядами коректно з ними дискутувати; вести належний спосіб життя, шанувати Бога і бути смиренномудрими; висловлювати негативне ставлення до бездуховних проявів релігійного життя. Упродовж багатьох століть – від XI століття і до 40-х років XIX століття вітчизняні мислителі з особливою активністю досліджували духовне життя людини. Склалася традиція таких досліджень. Аналіз теоретичної спадщини вітчизняних мислителів минулого свідчить, що представники традиції у своїх філософських пошуках керувалися такими принципами: духовний світ людини існує реально і він принципово відмінний від світу фізичного; внутрішній світ почуттів людини має для неї велике значення; індивідуальне внутрішнє життя людини має внутрішній зміст; внутрішній світ людини не є до кінця пізнаним; у внутрішньому світі людини є щось таке, що можна пояснити в ірраціональний спосіб; розум не вичерпує сутності людини; роль розуму в пізнанні не потрібно абсолютизувати; розум не є надійним керівником людини у житті; для людини важливою є гармонія розуму і почуттів; тільки людський дух здатний відкрити метафізичну природу речей;

людський дух є особистою ідеєю, а не ідеєю роду; серце відіграє дуже важливу роль не тільки у фізичному, але й в духовному житті людини; любов і серце є особливими способами пізнання Бога; саме завдяки серцю синтезуються всі прояви духовного життя людини – почуття, розум (мислення), воля, пам'ять тощо; людина не може досягнути щастя лише зовнішнім перевлаштуванням суспільного життя; людина повинна бути для інших людей метою, а не засобом; людські бажання повинні бути узгодженими з ідеєю добра. Вітчизняні мислителі були переконані, що дотримання цих положень уможливить розуміння тих шляхів, які ведуть до повноцінного людського життя, сповненого сенсу, гідності і щастя.

Розглянемо головні етапи становлення і розвитку вітчизняної традиції досліджень духовного життя людини. Кордоцентрична традиція у вітчизняній філософії започатковується ще в період Київської Русі. Введення християнства у 988 році знаменувало початок нової епохи в усіх сферах життя Русі, зокрема в культурному житті. Сучасні українські історики філософії зазначають: «Головною особливістю й найсуттєвішою рисою давньоруської філософії було те, що вона була релігійною християнською філософією» [6, с. 69]. Науковці також наголошують, що давньоруська філософія була «виключно православною християнською духовно-одкровенною філософією» [6, с. 69]. Вітчизняні дослідники стверджують: «У 988 Київська держава (на цей час вона була вже могутньою імперією, що об'єднувала майже всі східнослов'янські й деякі неслов'янські племена) остаточно приймає християнство (перша спроба його була зроблена ще в IX ст.). І отримує християнство від Візантії, безпосередньої спадкоємниці елліно-елліністичної цивілізації. Інакше кажучи, давня укр. держава Русь сприймає європейське культурне надбання від самого її першоджерела – елліно-елліністичного світу. Філософсько-світоглядним ядром цього світу є не «зовнішня» (як у римському світі), а «внутрішня» людина, тобто людина духовна, або «сердечна» («серце» в біблійній символіці репрезентує дух, духовність). Така «філософія серця», або кордоцентризм (від грецьк. карбіа – серце), коріниться в змісті елліністичного неоплатонізму, який став головним змістовним джерелом християнської теології (в рамках Александрійської школи Філона, Орігена та Климента Александрійського і, особливо, християнського неоплатонізму т. зв. «Корпусу Ареопагітики» з коментарями до нього Максима Сповідника)» [7, с. 1112–1113]. Християнська релігія, стала визначальним джерелом філософсько-світоглядних ідей мислителів киеворуської доби. Вона докорінно перетворила світобачення руського народу і напрями його духовних прагнень. Безперечно, що розповсюдження

християнської літератури уможливило вивчення руськими мислителями Біблії і учень отців церкви. Упродовж багатьох століть християнство створило традицію розглядати серце і любов як особливі способи пізнавальної діяльності релігійного почуття. Дослідники вітчизняної філософії зазначають, що серце посідало важливе місце в пізнанні. У нім корінилися віра, воля і думка. Серце також розглядали як місце перебування любові, завдяки якій можна було пізнати Бога й людину. Вважалося, що Бог промовляє не до розуму людини, а до її серця. У православної традиції символом серця позначався внутрішній центр всіх сил і можливостей людини, який уможлиблював будь-який вид її діяльності і пізнання. Вважалося, що серце є осереддя чуттів людини і перебуває в інтимному наближенні до Бога. Цю кордоцентричну традицію берегли і розвивали і мислителі наступних періодів вітчизняної філософії.

Перекладений у 1371 році на староукраїнську мову авторитетний богословський текст V століття – так званий «Корпус Ареопагітики», дав могутній поштовх поширенню «філософії серця» в Україні. Це простежується, як вважають історики української філософії «зокрема у творчості філософів-полемістів XVI-XVII ст. (Вишенський, Стравовецький та ін.), насажених бароково-реформаційними (антикаталицькими) інтенціями, так само як і богословсько-філософською спадщиною східних «отців церкви», що виходила з ідеї «внутрішньої» (духовної) людини всупереч ідеям «зовнішньої» (формальної) людини західних» отців церкви», творців схоластичного раціоналізму» [7, с. 1168]. Цю традицію вітчизняної філософії продовжив Г. Сковорода.

Г. Сковорода – це насамперед етичний мислитель. Він шукав у першу чергу мудрості, тобто практичної науки про те, як правильно жити. Дослідник його творчості Д. Чижевський зазначає: «З цим «практичним» ухилом філософування Сковороди зв'язане і те, що для нього центральне в людині не її «теоретичні», «пізнавчі» здібності, а більш глибоке за них емоційно-вольове ество людського духу – «серце» людини. Із серця піднімається, виростає і думка, і стремління, і почування. На «серце» повинна бути звернена і головна увага моральної чинності людини. Відтіля вимога «пізнай себе», «поглянь у себе» і т.д. Звідсіля і визнання рівноцінності різних людських типів і людських індивідуумів. Відтіля ж і своєрідна теорія «нерівної рівності» людей, щодо їх морального і релігійного життя» [1, с. 47]. М. Лук також відмічав, що у філософському вченні Г. Сковороди «центральне місце посідала проблема людської духовності, зокрема проблема серця» [8, с. 135]. З думкою, що центральне місце у філософії Г. Сковороди

займає проблема людини погоджується і Л. Ушкалов, який при цьому зауважує: «Це означає, що питання онтології, естетики чи гносеології на значну міру підпорядковані тут антропологічній проблематиці. Тим часом у рамках самої сквородинської антропології головну роль відіграє поняття «внутрішньої людини», захованої в зовнішній так, як ідея в матерії» [9, с. 26]. Стосовно звернення Г. Сквороди до поняття «серце», Л. Ушкалов зазначає: «Говорячи про «внутрішню людину Скворода зазвичай послуговується поняттям «серце», що його можна трактувати як невидиму природу «психічного життя». Недаром слово «серце» зринає у його творах 1146 разів» [9, с. 26]. Г. Скворода наголошував, що самопізнання людина в змозі здійснити лише за допомогою серця. Бо самопізнання це не просто інтелектуальний акт, воно не можливе без переживань, бо це насамперед життєвий процес. Цим самопізнання, на думку мислителя, відрізняється від пізнання світу. За Г.Сквородою серце це сукупність почуттів, бажань і прагнень. Це духовна субстанція, що є основою людського буття і джерелом життєдіяльності людини. Вважаючи, що Бог утверджує в людині духовну субстанцію і джерело її діяльності, філософ часто ототожнює серце з Богом або Словом Божим. Такий підхід – метафізичний аспект розуміння серця мислителем. У своїх працях Г.Скворода говорить також про народження нового і старого серця, про брак серця, вбивство серця, «совершенне серце», «обожнення» і «переображення» серця тощо. Ці трактування серця пов'язані з етико-моральною проблематикою мислителя.

П. Юркевича можна вважати прямим спадкоємцем філософії Г. Сквороди. Думка про вплив філософії Г.Сквороди на формування антропологічної проблеми П. Юркевича, звичайно, є слушною, оскільки в Г.Сквороди в найбільшій мірі, з усіх українських мислителів-попередників П. Юркевича, були розроблені ідеї «серця». П. Юркевич міг бути знайомим з працями Г. Сквороди, адже вони, на думку сучасних дослідників, були відомі в російській літературі уже на зламі XVIII–XIX століть. Публікації про особистість і творчість Г. Сквороди з'являються в 1820–40-х роках на сторінках численних періодичних видань: «Библиотека для чтения», «Журнал Министерства народного просвещения», «Иллюстрация», «Молва», «Москвитянин», «Московский наблюдатель», «Московский телеграф», «Отечественные записки», «Современник», «Телескоп», «Ученые записки Московского университета», «Bull efin du Nord» [9, с. 47]. Прямих доказів того, що П. Юркевич був знайомий з філософськими працями Г.Сквороди немає. Повного співпадання трактувань поняття «серце» цими мислителями теж немає. Однак аналіз ідей «серця» в філософії Г.Сквороди і

основних положень антропологічного вчення П. Юркевича, дає підстави стверджувати, що має місце ідейний зв'язок цих мислителів. По-перше, П. Юркевич у своїх працях творчо розробляє ідеї «серця», більшість яких уже були у творах Г.Сковороди. По-друге, в трактуванні багатьох ідей «серця» є співпадання філософських позицій обох мислителів. Основною особливістю більшості праць обох авторів є їх гуманістична, антропологічна спрямованість. Характерною рисою значної кількості філософських праць обох мислителів була їх релігійна забарвленість. Отже, можна стверджувати, якщо не про прямиї, то про опосередкований вплив принципу кордоцентризму Г. Сковороди на формування філософсько-антропологічного вчення П. Юркевича. Це, що стосується філософської спадщини Г. Сковороди. Якщо ж дивитися на цю проблему ширше, то, безперечно, уся вітчизняна традиція досліджень духовного життя людини не могла не вплинути на філософське мислення П. Юркевича. Адже він народився в Україні і прожив тут більшу частину свого життя. Саме тут він сформувався як філософ. І саме тут мислитель написав більшість своїх філософських праць. Філософсько-антропологічне вчення – найцінніша складова ідейно-теоретичної спадщини мислителя. Проблема людини є центральною для усієї багатогранної творчості П. Юркевича. І це не випадково, адже антропологічна проблематика була провідною, як у європейській, так і у вітчизняній філософії середини XIX століття. Розглядаючи проблеми походження людини, її сутності, місця і ролі у світі, філософська антропологія того часу виробила кілька концепцій.

Матеріалістична філософія відстоювала ідею єдності людського організму і таким чином намагалася подолати дуалізм тілесного і духовного. Один із виразників такої точки зору М. Чернишевський стверджував, що духовне – це лише видозмінене матеріальне. Цей мислитель був переконаний, що з часом можна буде вирішувати усі проблеми духовного життя людини. Потрібно, на його думку, тільки як слід вивчити фізіологічні процеси в організмі людини.

Ідеалістична філософія Нового часу запропонувала свій підхід до проблеми людини. Зокрема, І. Кант зазначав, що «визначення провідних родових ознак людини» – це основне завдання філософської антропології. Найсуттєвішою родовою ознакою людини цей мислитель вважав її розум і здатність до пізнання. Г. Гегель розглядав людину як вияв роду людського і як ступінь саморозвитку і самопізнання абсолютної ідеї.

П. Юркевич був віруючою людиною, сином православного священика. Він отримав богословську освіту (закінчив 1847 року Полтавську семінарію, а 1851 року – Київську духовну академію). Тому

немає нічого дивного в тому, що він став саме релігійним мислителем. П. Юркевич розробив власне філософсько-антропологічне вчення. До основних принципів цього вчення належать такі: 1) людина не є продуктом еволюції тваринного світу, а створена Богом «згідно з власною неподільною природою як окрема і індивідуальна особистість»; 2) сутність людини – наявність в неї духу, а не наявність родових загальних ознак (уяви, розуму, волі); 3) кожна людини є індивідуально неповторною, її душа має свої особливості і своєрідний розвиток; 4) свобода – це здатність людини як духовної істоти підняти вище причинно-наслідкових зв'язків, протистояти інстинктам, які лежать в її біологічній природі; це можливість самовизначитись у своїй діяльності і робити моральний вибір; 5) людина, будучи духовною і вільною істотою, є відповідальною за кожен свою думку і вчинок; 6) людина покликана переносити свій духовний стан у зовнішній світ і цим самим виконувати одну із основних заповідей Бога – «установлення миру, загальної приязні та братерства між людьми». П.Юркевич розробив ці принципи православної антропології, спираючись на ідеї Біблії та вчення священних авторів. Безперечно, богословська освіта, багаторічний досвід викладання в Київській духовній академії і в кращих світських вищих навчальних закладах Москви, глибокі знання історії вітчизняної і європейської філософії, знайомство із новітніми для того часу філософськими течіями і осмислення їх надбань – все це разом узятє допомогло П. Юркевичу створити власну антропологічну концепцію. Антропологічне вчення П.Юркевича містить розробку мислителем і ідеї «серця». Основні засади своєї «філософії серця» П. Юркевич виклав у праці «Серце і його значення в духовному житті людини, згідно з вченням слова Божого» [5, с. 73–115]. У цій праці ним розгорнута цілісна філософсько-антропологічна концепція про серце як визначальну основу фізичного та духовного життя людини. «Філософія серця» П. Юркевича є методологічною основою усієї його ідейно-теоретичної спадщини [10]. Дослідниця творчості мислителя Н. Мозгова справедливо зазначає, що «філософію П. Юркевича можна по праву назвати філософією людської душі, мікрокосму, пізнати який можна лише за допомогою людського серця» [11, с. 25].

Таким чином, можемо зробити такі висновки:

– по-перше, від XI століття і до 40-років XIX століття існувала вітчизняна традиція досліджень духовного життя людини, представники якої керувалися такими теоретичними принципами: духовний світ людини, принципово відмінний від фізичного світу, існує реально і має свій зміст; велике значення має для людини внутрішній світ її почуттів; внутрішній світ людини до кінця пізнати неможливо; розум

не вичерпує сутності людини (важливі значення мають і почуття); пізнавальні можливості розуму не потрібно абсолютизувати; людський дух є особистою ідеєю, а не ідеєю роду і тільки він здатний відкрити метафізичну природу речей; серце відіграє дуже важливу роль не тільки у фізичному, але й і в духовному житті людини – саме завдяки йому синтезуються всі прояви її духовного життя; досягнути щастя лише зовнішнім перевлаштуванням суспільного життя людина не може; людина повинна бути для інших людей метою, а не засобом; людські бажання повинні завжди узгоджуватися з ідеєю добра;

– по-друге, на усіх головних етапах становлення і розвитку вітчизняної традиції досліджень духовного життя людини – від XI століття до 40-х років XIX століття, філософські вчення її представників містять зазначені вище положення;

– по-третє, має місце ідейний зв'язок філософсько-антропологічного вчення П. Юркевича із теоретичною спадщиною представників вітчизняної традиції досліджень духовного життя людини загалом, і із принципом кордоцентризму Г. Сковороди зокрема;

– по-четверте, порівняльний аналіз філософсько-антропологічного вчення П. Юркевича і основних антропологічних концепцій XIX століття підтверджує їх принципovu відмінність і показує, що останні не узгоджуються із основними принципами зазначеної вітчизняної традиції досліджень духовного життя людини.

Отже, все вище сказане є достатнім обґрунтуванням тези, що вітчизняна традиція досліджень духовного життя людини (упродовж періоду свого існування з XI століття по 40-і роки XIX століття) є одним із ідейно-теоретичних витоків філософсько-антропологічного вчення П. Юркевича.

Аналіз усієї ідейно-теоретичної спадщини П.Юркевича свідчить, що він увійшов в історію інтелектуальної думки людства головним чином завдяки своєму філософсько-антропологічному вченню. Запозичивши багато ідей із різних джерел, П. Юркевич творчо розвинув їх, створивши власне філософсько-антропологічне вчення. Дослідження, засвоєння і використання ідей філософсько-антропологічного вчення видатного вітчизняного мислителя максимально відповідає реальним духовним потребам сьогодення.

Література

1. *Чижевський Д.* Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К.: «Орій» при УКСП «Кобза», 1992. – 230 с.

2. *Зеньковский В.В.* История Русской философии: в 2 т. / В.В. Зеньковский. – Л.: МП «Эго» и др., 1991. – Т.1. – Ч.2. – 279 с.

3. Философия: Энциклопедический словарь / Под. ред. А.А. Ивина. – М.: Гардарики, 2004. – 1072 с.
4. Київ в історії філософії України / В.С. Горський, Я.М. Стратій, А.Г. Тихолаз, М.Л. Ткачук. – К.: Вид. дім «КМ Academia»; ТОВ Університетське видавництво «Пульсари», 2000. – 264 с.
5. *Юркевич П.Д.* Вибране. / П.Д. Юркевич – К.: Абрис, 1993. – 416 с.
6. Філософські ідеї в культурі Київської Русі. Збірник наукових праць. – Полтава, РВВ ПДАА, 2010. – Вип. 3. – 223 с.
7. Історія філософії. Словник. / За заг. ред. В.І. Ярошовця. – К.: Знання України, 2005. – 1200 с.
8. *Лук М.І.* Етичні ідеї в філософії України другої половини ХІХ – початку ХХ століття / М.І. Лук – К.: «Наукова думка», 1993. – 152 с.
9. *Ушкалов Л.* Григорій Сковорода / Л. Ушкалов // Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова / Григорій Сковорода – Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських студій, 2011. – С. 9-48.
10. *Слободянюк Дмитро.* «Філософія серця» як методологічне підґрунтя ідейно-теоретичної спадщини Памфіла Юркевича / Дмитро Слободянюк // Філософські обрії – 2009. – №22. – С. 30-44.
11. *Мозгова Н.Г.* Феномен Памфіла Юркевича / Н.Г. Мозгова // О религиозных философах России и Украины: персоналогические очерки [Текст]: Монография / [Аляев Г.Е., Емельянов Б.В., Мозговая Н.Г., Суходуб Т.Д.]. – Полтава: ООО «АСМИ», 2010. – С. 21-36.

Слободянюк Д.И.

**ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ТРАДИЦИЯ ИССЛЕДОВАНИЙ ДУХОВНОЙ
ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА КАК ОДИН ИЗ ИДЕЙНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИХ
ИСТОЧНИКОВ ФИЛОСОФСКО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКОГО
УЧЕНИЯ ПАМФИЛА ЮРКЕВИЧА**

В статье обосновывается положение, что отечественная традиция исследований духовной жизни человека является одним из идейно-теоретических истоков философско-антропологического учения П. Юркевича. Сделана попытка раскрыть суть, сформулировать основные принципы и исследовать главные этапы становления и развития этой традиции – с XI века до 40-х годов XIX века. Установлено идейную связь философско-антропологического учения П. Юркевича с теоретическим наследием представителей указанной традиции. Благодаря сравнительному анализу показано принципиальное отличие философско-антропологического учения П. Юркевича от основных антропологических концепций XIX века.

Ключевые слова: Бог, дух, душа, духовная жизнь человека, внутренний человек, кордоцентризм, моральный выбор, православная антропология, свобода, сердце, философия сердца, счастье.

Slobodyanyuk D.I.

**PATRIOTIC TRADITION OF RESEARCH SPIRITUAL LIFE OF MAN
AS ONE OF THE SOURCES OF THEORETICALLY IDEOLOGICAL AND
PHILOSOPHICAL AND ANTHROPOLOGICAL SCIENTISTS
PAMFIŁA JURKIEWICZ**

The article is an attempt to prove the statement about the domestic tradition of inward human being's life's investigation (during its existent-period of XIth – the 40^{ies} of XIXth c.) as one of the conceptual and theoretical sources of Pamphile Yurkevych's philosophical-anthropological doctrine. The back-bone of the tradition, its cardinal principles and essential phases of becoming and progress from XIth to the 40^{ies} of XIXth cc. were substantiated thoroughly. The conceptual connection of Pamphile Yurkevych's philosophical-anthropological doctrine and theoretical heritage of the tradition's representatives was revealed in succession. The key difference between Pamphile Yurkevych's philosophical-anthropological doctrine and dominant anthropological concepts of XIXth century was properly distinguished due to comparative analysis. The thinker's philosophical-anthropological doctrine is the most valuable component of his conceptual and theoretical heritage. The problem of human being is basic for the whole diverse creative work of P. Yurkevych. This fact is not casual; therefore anthropological problems have been leading not only in European, but in domestic philosophy of the middle of the XIXth c. as well. There were a few concepts about human being's provenance, essentiality, place and role in the world, elaborated at the philosophical anthropology of that time. The philosophical-anthropological doctrine of Pamphile Yurkevych has its peculiarity. It is the orthodox anthropological doctrine according to its content and form, basic principles of which were ascertained due to Bible and Christian thinkers' works. The deep investigation of the philosophical-anthropological doctrine of Pamphile Yurkevych affirms the fact of Pamphile Yurkevych's philosophical-anthropological doctrine's other conceptual and theoretical sources' existence. The domestic tradition of inward human being's life's investigation – from XIth to the 40^{ies} of XIXth cc. – tends to be one of the fundamental. We are certain in the fact that Pamphile Yurkevych's philosophical-anthropological doctrine is defective in its known aspect in case of this tradition's absence as for domestic philosophical concept.

Keywords: *God, spirit, soul, inward human's life, inner man, cordocentrism, moral choice, orthodox anthropology, freedom, heart, heart's philosophy, happiness.*

Надійшла до редакції 28.06.2015 р.